

Unie pro řeku Moravu

Michal Krejčí

Občanské sdružení Unie pro řeku Moravu brzy oslaví dvacet let od svého vzniku. Bylo iniciováno koncem roku 1993 lidmi, kteří chtějí navrátit řekám jejich původní přirozený charakter a přírodní funkce a usilují o to, aby se staly součástí kvalitního života obyvatel, kteří kolem vodních toků žijí a chtějí je udržitelně užívat.

Odborná činnost unie

Významným impulsem pro činnost Unie pro řeku Moravu (UPRM) byla velká povodeň v červenci 1997. Pro povodí Moravy byla zhodnocena v publikaci *Analýza povodňových událostí v ekologických souvislostech* (BUČEK a kol., 1998). V době hledání koncepčních přístupů vzniká v UPRM studie *Protipovodňová ochrana Moravy a Bečvy – koncepce ekologické varianty* (ČERMÁK a kol., 2002), která vymezuje alternativní cestu k tehdy prosazovaným přehradám či průplavu Dunaj–Odra–Labe jako stěžejních protipovodňových staveb.

V rámci UPRM se proto velmi významnou stává odborná činnost zaměřená na problematiku zkapacitnění řek ve městech, jejich začlenění do urbanistické struktury sídla a atraktivní zpřístupnění poříčních zón pro obyvatele. Pod odborným vedením Václava Čermáka byly zpracovány technicko-ekonomické studie pro Moravu v Olomouci (1999–2001) a Opavu v Krnově (2005). Následovaly menší obdobné studie pro Svítavu v Letovicích (2008), Bečvu v Hranicích, Teplicích nad Bečvou a v Lipníku nad Bečvou (2010) a zejména v Přerově (2011). Posledně jmenovaná studie nabídla plnohodnotnou alternativu vůči uvažované stavbě poldru.

Spolurozhodování o vodních tocích

UPRM se průběžně účastní správních řízení vedených podle zákona o ochraně přírody a krajiny či zákona o vodách. Vedle zastavení či korigování řady záměrů, u nichž hrozilo, že poškodí dochovaný stav vodních toků a jejich niv, se občanskému sdružení mnohdy podařilo ovlivnit výslednou podobu projektů, takže jejich realizace a vedla ke zvýšení ekologické hodnoty řek. Snad nejvýznamnější úspěchem UPRM je v současnosti budovaná protipovodňová stavba na řece Moravě v Olomouci, v jejímž rámci vzniknou přírodně blízké prvky – rozvětvení toku s vytvořením nízkého ostrova, snížené bermy a pozvolné svahy břehů, šterkové náplavy, dřevěné di-

Ukázka prostorového výtvarného díla vytvořeného v rámci mezinárodní soutěže *Mladí tvůrci pro Dunaj*

Foto Michal Krejčí

versifikační stavby, výsadba břehových porostů či síť stezek a pěšin v mezirázovém prostoru, přičemž ekologizace vodního díla nemá zásadní vliv na jeho hlavní protipovodňovou funkci. Výchozím podkladem pro připomínkování projektu byla vlastní studie UPRM z roku 2011.

Práce s veřejností

UPRM již 10 let organizuje české kolo mezinárodní výtvarné soutěže *Mladí tvůrci pro Dunaj*, do které se za tu dobu zapojilo přes 200 škol a zhruba 5 500 dětí, jež vytvořily na 2 000 prostorových výtvarných děl. Jsme rádi, když mohou děti společně s učiteli vyjít do přírody a zde u potoků či řek tvořit svá výtvarná díla. Je to dobrý způsob, jak u dětí posilovat pozitivní vztah k vodě a především k vodním tokům. Vítězné týmy a jejich učitelé (30 + 10) se účastní již tradičního splouvání řeky Moravy v CHKO Litovelské Pomoraví, které je součástí oslav Dne Dunaje. Vyústěním dunajských aktivit v ob-

lasti ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty je vydání české verze metodické příručky pro učitele *Dunaj v kufru* (2009–2011, celkový náklad 1000 ks), která je opatřena i vlastním dodatkem k povodí Moravy. *Dunaj v kufru* je zaměřen na rozvoj vztahu dětí k řekám a povodí, přičemž potřebné informace si osvojují prostřednictvím praktických aktivit, které kombinují látku napříč jednotlivými učebními předměty.

Živá Bečva – nový pohled na správu a údržbu toku

Letitý zájem sdružení o řeku Bečvu aktuálně vyvrcholil ve studii proveditelnosti *Živá Bečva* (ŠINDLAR s.r.o., 2013). Spojená Bečva zahrnuje 61,5 km soustavně upraveného toku, přičemž uvedená studie řeší dolních 42,0 km. Cílem studie je přinést zcela nový pohled na správu a údržbu toku, jehož přijetí různorodými zainteresovanými skupinami závisí i na změně jejich nazírání a představ o podobě a fungování této šterkonosné řeky.

Základem studie je návrh ekologické koncepce správy a údržby toku, který vychází z diferenciovaného přístupu k územním a technickým podmínkám. Zjednodušeně řečeno: Bečva by měla být ve volné krajině postupně více či méně „zpřirodněna“, čehož lze dosáhnout především podporou samovolných korytotvorných procesů různými renaturalizačními prvky (např. stavbou výhonů či středových rozrážečů). Ve vybraných případech lze ekologické a hydromorfologické obnovy toku dosáhnout stavebně-technickou revitalizací, např. u realizací přírodě blízkých protipovodňových opatření. Minimálně by měla probíhat základní ekologická údržba toku, jež v určitém rozsahu umožňuje ponechávat samovolně vytvářené fluviální tvary (štěrkové náplavy, břehové nátrže apod.).

V rámci studie proveditelnosti jsou podrobněji řešeny tzv. projekční úseky (Bečva pod Přerovem, u Oseka a u Famílie), které jsou i majetkoprávně projednávány. Především na těchto lokalitách lze demonstrovat vztah veřejnosti (vlastníků pozemků) a klí-

čových institucí (státní správy a samosprávy, podniků a hospodařících subjektů) k nově předkládané podobě řeky.

Řeky a lidé

V průběhu zpracování byla studie proveditelnosti Živá Bečva opakovaně projednávána s cílovými skupinami – správcem toku, zástupci obecní a krajské samosprávy, jakož i s místní, regionální a ústřední státní správou. Ačkoliv jako taková nebyla nikde odmítnuta, pozornost a zájem politicky odpovědných osob je zatím minimální. Na nedávné konferenci, kde byly prezentovány výstupy projektu, se Živá Bečva dočkala podpory starosty z Týna nad Bečvou, který přivítal myšlenku rozšiřování říčního koryta, neboť tento způsob zpřirodnění toku zachovává, či dokonce zvyšuje míru protipovodňové ochrany obcí Pobečví. Změnou v nazírání na správu a údržbu řeky prochází i správce toku, například generální ředitel Povodí Moravy, s.p., se během projednávání studie vyjádřil pro administrativní zrušení úpravy toku (tj. vodního

díla) jako prvního kroku ke zpřirodnění Bečvy a následně jako druhý krok navrhl ponechání řeky volnému vývoji (v úsecích ve volné krajině). Zástupci regionálního rozvoje Krajského úřadu Olomouckého kraje berou studii jako podklad pro územní plánování na úrovni zásad územního rozvoje (viz zmíněné územní zóny ekologické koncepce). Vlastníky pozemků zajímá především finanční stránka věci, povětšinou preferují výkup celých parcel. Ty by měl v případě přirozených koryt vodních toků obecně vykupovat stát.

Nejdůležitější je ovšem objasnit potřebu a účelnost zpřirodnění řek široké veřejnosti, tj. získat její podporu. Přirozenými spojenci jsou rybáři, vodáci a všichni vyletníci, kteří rádi tráví svůj čas v krásné krajině, jejíž je zpřirodněná řeka vysoce atraktivní součástí. Vztah lidí k řekám se mění pomalu, ale jistě směrem k uznání významu přirozených či přírodě blízkých vodních toků.

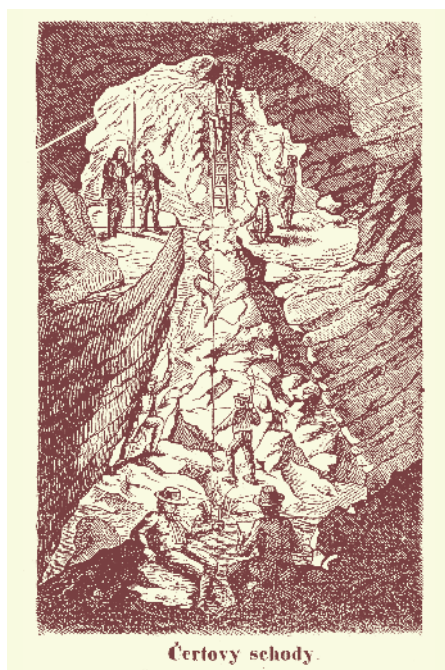
Autor je předsedou Rady mluvčích Unie pro řeku Moravu

Naše nejstarší zpřístupněná jeskyně slaví 150 let od svého objevu

Kolik let je ve skutečnosti Chýnovské jeskyni nedaleko Tábora asi nikdo nikdy nezjistí, stejně jako nezjistí, jak staré jsou horniny, ve kterých tento unikátní přírodní úkaz vznikl. O těchto datech můžeme spekulovat, jeden letopočet však známe přesně. Datum, kdy člověk tento útvar objevil a poprvé do něj vstoupil: stalo se tak 14. července 1863.

Pověst říká, že při lámání vápence v bývalém Jůzově lomu zapadlo skalníkovi Vojtěchu Rytířovi do pukliny ve skále kladivo. Když se pro svůj cenný nástroj protáhl dovnitř, zjistil, že puklina se rozšiřuje do chodby směřující někam do hlubin. Sám se však dál neodvážil. První, kdo jeskyni prozkoumal a vlastně i objevil, byl dozorce nad vápnem a váhou v nedalekém Schwarzenberském lomu Jan Strnad. Tento vysloužilý kyrysník sestoupil se dvěma skalníky Švehlou a Janů do hlubin Pacovy hory a za svitu draček objevil první desítky metrů jeskyně. Zpráva o objevené jeskyni se rychle roznesla po kraji a zanedlouho přicestoval českobudějovický učitel Riedl. Rychle rozpoznal význam objevu a podal zprávu Muzeu království českého v Praze. Již v srpnu 1863 se na místo dostavili kustodi tohoto ústavu prof. Jan Krejčí a dr. Antonín Frič. Odborně ohledali jeskyni a v září téhož roku podali první zprávu o objevu největší jeskyně Království Českého v Purkyňově časopisu *Živa*.

Roku 1868 byla jeskyně oficiálně zpřístupněna veřejnosti a stala se tak nejstarší zpřístupněnou jeskyní na našem území. His-

Čertovy schody

Rytina Čertovy schody, která vyšla v roce 1863 v časopise Živa. Archiv SJ ČR

torický charakter zpřístupnění je zachován dodnes. Během 150 let zde proběhla řada průzkumů, výzkumů a měření, byly objeveny a zpřístupněny nové části.

Pracovníci Správy jeskyní České republiky přibližují veřejnosti historii jeskyně řadou mimořádných akcí. Přímo v jeskyni byly instalovány dvě výstavy. Jedna je věnována přímo 150. výročí objevení jeskyně, druhá představuje netopýry České republiky. Třetí výstava je umístěna v Informačním centru města Chýnova. Samotní návštěvníci měli možnost „nahlednout“ do historie při mimořádných nočních prohlídkách nebo se v doprovodu jeskyňářů podívat do nezpřístupněných částí. Součástí oslav byl i odborný seminář a řada kulturních vystoupení.

Oslavencům bývá dobrým zvykem něco popřát. Tak tedy popřejme Chýnovské jeskyni šetrné zacházení, ohleduplnost a hodně spokojených návštěvníků. Třeba pak i ona vydá tajemství, která si dosud úzkostlivě střeží.

*Karel Drbal
Správa jeskyní ČR*